

เอกสารเกร็ดความรู้สำหรับประชาชนเรื่องภัยพิบัติ

ชุดที่ 2 อุทกภัย

ความหมาย ปัจจัยเสี่ยง ผลกระทบ และการเตรียมตัว¹

อุณเรือน เล็กน้อย² และ อรรณพ เชื้องไธสง³

ความหมายและปัจจัยเสี่ยง

น้ำท่วม เป็นภัยพิบัติทางธรรมชาติ ที่เกิดจากการมีน้ำปริมาณมากในพื้นที่ โดยมีสาเหตุสำคัญมาจากน้ำฝนที่ตกลงในพื้นที่ที่มีปริมาณมากและตกลงอย่างต่อเนื่อง การมีสิ่งก่อสร้างกีดขวางและปิดกั้นทางไหลของน้ำ ทั้งนี้การเกิดน้ำท่วมฉับพลันเป็นภัยธรรมชาติที่เรียกว่า **“อุทกภัย”** นั้นจะ**เกิดขึ้นจากปริมาณน้ำที่เพิ่มสูงขึ้น และ**ได้**ส่งผลให้เกิดความสูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน** ในทางกลับกัน**หากมีปริมาณน้ำที่เพิ่มสูงขึ้น และ**ส่งผล**ให้ชีวิตและความปลอดภัยของประชาชนดีขึ้น** ปรากฏการณ์เช่นนี้ นับเป็นเพียงเหตุการณ์น้ำท่วมเท่านั้น ถือว่ายังไม่เกิดอุทกภัย

ดังนั้น การเกิดอุทกภัย จึงมีความสัมพันธ์กับลักษณะทางภูมิอากาศได้แก่ หย่อมความกดอากาศต่ำ พายุหมุน ร่องมรสุมหรือร่องความกดอากาศต่ำ ลมมรสุมที่พัดผ่าน รวมทั้งการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างของมนุษย์ที่ปิดกั้นทางไหลของน้ำ และการพังทลายของเขื่อนหรือฝายชะลอน้ำที่ส่งผลให้เกิดอุทกภัยจากปริมาณน้ำที่ไหลออกอย่างรวดเร็ว

¹ สรุปความจากการสัมภาษณ์ อาจารย์ ดร.พงษ์ศักดิ์ สุทธิมนตรี อาจารย์ประจำภาควิชาวิศวกรรมแหล่งน้ำ คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้มีประสบการณ์พร้อมรับมืออุทกภัย (น้ำท่วม) กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และเอกสารเผยแพร่ โดยกรมอุตุนิยมวิทยา เก็บได้จาก : <https://www.tmd.go.th/Info/Info.php?FileID=70>

² อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และผู้อำนวยการศูนย์เชื่อมโยงความรู้และการวิจัยนวัตกรรมด้านภัยพิบัติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สสส.)

³ นิสิต วิทยาลัยสหสาขาวิชาพัฒนมนุษยและสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และนักวิจัยผู้ช่วยศูนย์เชื่อมโยงความรู้และการวิจัยนวัตกรรมด้านภัยพิบัติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สสส.)

รูปแบบการเกิดอุทกภัยและผลกระทบ

รูปแบบการเกิดอุทกภัยมีดังนี้

1) **น้ำป่าไหลหลากหรือน้ำท่วมฉับพลัน** เกิดจากลักษณะของพื้นที่ที่ไม่สามารถรองรับปริมาณน้ำที่มากเกินไปได้ ประกอบกับลักษณะของพื้นที่ที่มีความสูงชัน จึงเป็นเหตุให้ปริมาณน้ำที่ไหลลงสู่ด้านล่างมีความรุนแรง สร้างความเสียหายต่อทรัพย์สินและชีวิตของประชาชนได้สูงกว่ารูปแบบอื่น

2) **น้ำท่วมขังหรือน้ำคันตลิ่ง** เกิดจากปริมาณน้ำที่ไหลลงสู่พื้นที่ด้านล่างจำนวนมาก ทำให้การระบายน้ำออกจากพื้นที่มีความล่าช้า รวมไปถึงระบบระบายน้ำที่ไม่มีคุณภาพและการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานปิดกั้นการไหลของน้ำ จึงส่งผลให้น้ำไม่สามารถไหลผ่านได้ตามธรรมชาติและเกิดการท่วมขังในพื้นที่เป็นระยะเวลายาวนานกว่าปกติ

ผลกระทบจากอุทกภัยมีดังนี้

1) ความเสียหายที่เกิดกระแสน้ำไหลเชี่ยว เช่น ที่พักอาศัยและยานพาหนะเสียหาย มีผู้เสียชีวิต และผู้คนสูญหายจากการพัดพาของน้ำที่ไหลป่า

2) โครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภคถูกทำลาย เช่น ระบบประปา ไฟฟ้า โทรทัศน์ และถนน เป็นต้น

3) ความเสียหายทางเศรษฐกิจ ทั้งในภาคเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม ดังเหตุการณ์ในปี 2554

4) ความเสียหายทางด้านสุขอนามัยจากน้ำที่ท่วมขังยาวนาน ส่งผลให้เกิดการระบาดของเชื้อโรค

5) ความเสียหายทางวิถีชีวิต ที่ทำให้มีความยากลำบาก และมีขีดจำกัดมากกว่าภาวะปกติ

การเตรียมรับมือ

แม้ว่าอุทกภัยจะสามารถคาดการณ์การเกิดได้ แต่การวางแผนเตรียมรับก็มีความสำคัญมาก เพราะอุทกภัยบางรูปแบบ เช่น การเกิดน้ำป่าไหลหลาก การพังทลายของเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำ ที่ทำให้เกิดอุทกภัยภายในระยะอันสั้น ทำให้มีเวลาเตรียมการรับมือที่น้อยลงเช่นกัน จากเหตุการณ์อุทกภัยในพื้นที่ที่ฝานมาจนถึงมหาอุทกภัยในปี 2554 ได้แสดงให้เห็นแล้วว่า ความสูญเสียที่เกิดขึ้นอาจไม่ใช่เพียงความเสียหายทางด้านเศรษฐกิจและชีวิตเท่านั้น แต่ยังเป็นจุดเริ่มต้นของภัยอื่นที่จะตามมา

การเตรียมความพร้อมจำแนกออกเป็น 3 ช่วงระยะเวลา ของการเกิดอุทกภัย ได้ดังนี้

ก่อนการเกิดอุทกภัย

การตรวจสอบความพร้อมของที่อยู่อาศัย เช่น สภาพบ้านเรือน การเสริมแนวป้องกันน้ำที่อาจไหลเข้าสู่บ้านเรือน ตรวจสอบสิ่งอุดตันตามท่อระบายน้ำที่ การย้ายสิ่งของมีค่า เครื่องใช้ไฟฟ้า และเอกสารสำคัญขึ้นที่สูง เพื่อป้องกันความเสียหายและการสูญหาย เตรียมเครื่องอุปโภค บริโภค และยาสามัญพื้นฐานที่เพียงพอต่อการดำรงชีพขณะรอรับการช่วยเหลือ การตัดกระแสไฟฟ้าที่อาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุจากการที่ไฟฟ้ารั่วไหล การเฝ้าระวังสัญญาณเตือนอุทกภัยและเตรียมการเคลื่อนย้ายบุคคลออกนอกพื้นที่ โดยเฉพาะเด็ก คนชรา และบุคคลที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้

ขณะเกิดอุทกภัย

ภายหลังเมื่อมีการประกาศสัญญาณเตือนอุทกภัย พึงตรวจสอบความพร้อมก่อนการอพยพออกจากพื้นที่ เช่น การตรวจสอบระบบกระแสไฟฟ้า การเก็บสิ่งของมีค่าที่อาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุ และการระมัดระวังจากสัตว์มีพิษที่หลบหนีเข้าสู่ที่พักอาศัย ในขณะที่เคลื่อนย้ายออกนอกพื้นที่ไปยังพื้นที่สูงหรือพื้นที่ที่พังกิ่งชั่วคราวที่รู้จักเตรียมไว้ ผู้ประสบภัยต้องระมัดระวังในการเดินทางจากสภาพน้ำที่ท่วมสูง ควรสวมรองเท้าที่สามารถป้องกันวัตถุแหลมคม การอาศัยไม้หรือวัสดุสำหรับวัดระดับความสูงของน้ำ ก่อนการเดินเข้าไปในพื้นที่ หลีกเลี่ยงการเดินตามกระแส น้ำ ที่อาจก่อให้เกิดการพัดพาและจมน้ำได้จากกระแสน้ำที่เชี่ยวแรงและปริมาณน้ำที่ท่วมสูง และในขณะที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ปลอดภัยพึงระมัดระวังสูงนามัยจากการบริโภคอาหารที่ไม่สะอาด โรคระบาดที่มักเกิดขึ้น เช่น โรคผิวหนัง โรคเกี่ยวกับทางเดินอาหาร ตลอดจนไม่ขับถ่ายของเสียลงสู่แหล่งน้ำ เพราะจะก่อให้เกิดการแพร่กระจายของเชื้อโรคได้

ภายหลังการเกิดอุทกภัย

ก่อนกลับเข้าที่พักอาศัย ควรตรวจสอบสภาพความพร้อมต่อการเข้าพักอาศัย เช่น การตรวจสอบฟ้า เพดาน ประตู เครื่องใช้ไฟฟ้า และเครื่องใช้ในครัวเรือนให้ปลอดภัย และป้องกันอันตรายจากสัตว์มีพิษ ที่อาจหลบหนีเข้ามาอาศัยในบ้าน ทำความสะอาด ฆ่าเชื้อเครื่องหนัง ผนังบ้าน และพื้นที่เสี่ยงต่อการเป็นแหล่งเชื้อโรค ให้พร้อมก่อนการเข้าอยู่อาศัย